

Літаратурная Беларусь

Выпуск №7 (107)
(ліпень)

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНИЦКІ ПРАЕКТ

Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org

novychas.info

Змест

НАВІНЫ: асноўныя падзеі грамадска-літаратурнага жыцця Беларусі.....	с. 2
АСОБА: Яраслаў Клімуць пра Юльяна ПШЫРКОВА.....	с. 3-4
ПРОЗА: «Абразкі» Лявона ВАЛАСЮКА.....	с. 5
ПАЭЗИЯ: паэма «Крыж Богшы» Васіля МАКАРЭВІЧА і вершы Ігара КАНАНОВІЧА.....	с. 6-7
ЧЫТАЛЬНЯ: эсэ Андрэя ФЕДАРЭНкі пра Манголію.....	с. 8-9
ПЕРАКЛАДЫ: сучасныя ўкраінскія паэты.....	с. 10
ШКАЛЯРЫЙ: Уладзімір АРЛОЎ пра Давыда Гарадзенскага, Міхайлу Глінскага, Настасію Слуцкую, Галляша Капіевіча і «Крывавае дзесяцігоддзе».....	с. 11-13
КРЫТЫКА: Валеры ГАПЕЕЎ пра кнігу Віктара КАЗЬКО «Час збіраць косці».....	с. 14
ДРУК: агляд чарговага нумара «Дзеяслова».....	с. 15
СВЕТ: навіны літаратурнага замежжа.....	с. 16

Пра пусты піяр і сур'ёзную літаратуру

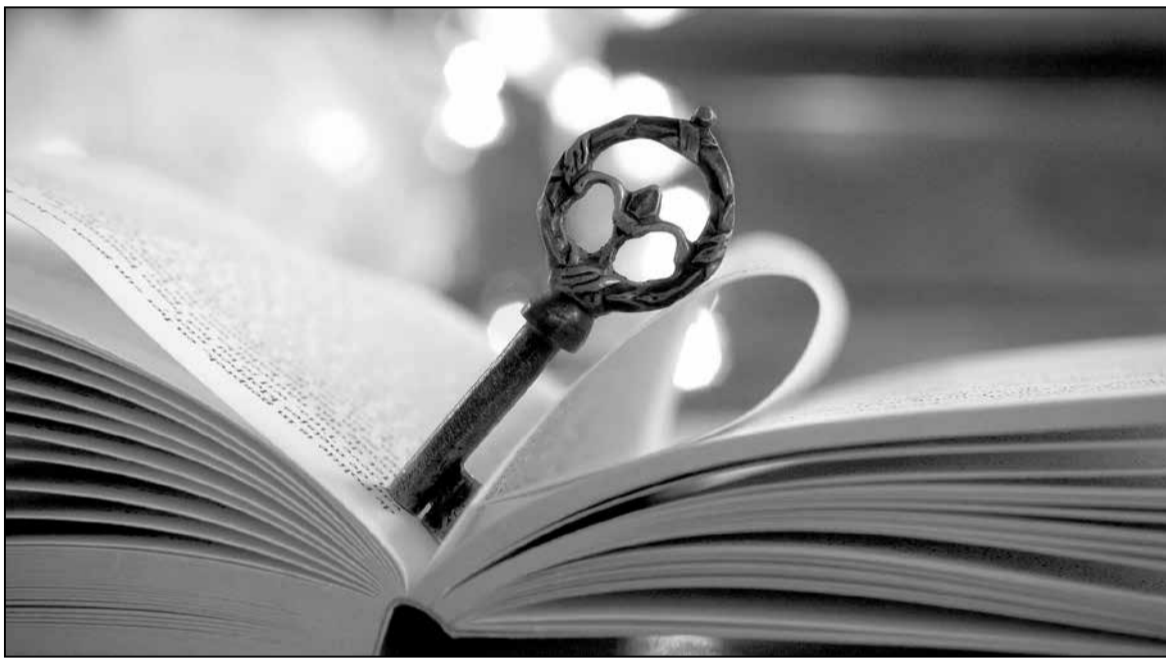
Малгажата БУХАЛІК

Падумала, што варта трохі напісаць пра «Прэмію Гедройца», а найперш і перадусім пра ўзнагароджаную сёлета кнігу – «Час збіраць косці» Віктара Казько...

Даводзілася чуць шмат папрокаў да першай аповесці з гэтай кнігі – маўляў, недалучная кампазіцыя, хаос, недапрацаваны матывы і г.д. Усё гэта праўда. Толькі ў выпадку з «маладымі пісьменнікамі» гэта назавуць смелым эксперыментам, нават калі гэта ломка дзеля ломкі. А калі чалавек з даробкам зробіць нешта падобнае, адразу гучаць спачувальныя галасы: «Ну, не атрымалася», «З кожным бывае». Безумоўна, бывае, але давайце давядзем гэтую легкаважную паблажлівасць да лагічнага канца: калі аўтар да такой ступені не заўважае, што ў яго «не атрымалася», і не толькі публікуе гэты твор, але і распачынае ім кнігу, гэта азначае, што на старасць ён зусім аглух, аслеп і здурнеў. Або проста ведае, што робіць.

Пасля вайны аказалася, што ацалелы ад Халакосту часта не могуць вярнуцца ў «нармальнае жыццё» пасля гадоў перабывання ў той самай паласе, у якой апынуўся герой Казько – дзе ўжо не лічыліся жывымі, але яшчэ і не памерлі, дзе былі асуджаныя на смерць, і не толькі ў вачах палюючых на іх нацыстаў, але і ва ўласных, і ў вачах тых, хто іх ратаваў. Страцілі супольную мову з рэштаю людзей, не маглі гаварыць на гэтай мове, бо яна ўжо была няздольная апісаць іх досвед.

Тэадор Адорна сказаў, што пісанне вершаў пасля Асвенцыма – гэта варварства, у тым ліку і ў эстэтычным сэнсе, бо класічныя, зграбныя літаратурныя формы рассыпаюцца ў пыл перад абліччам смерці, у мазгу, праедзеным канчатковым страхам. В. Казько напісаў сваю аповесць мовай гэтага канчатковага, апошняга страху. І каб гэтая мова была натуральнай, яму давялося рызыкнучы праслыць някемкім старым, у якога не атрымалася апавадан-

не. Але, маўляў, не бядуй, старэча, далей табе ўдалося пісаць больш чытальна. А тым часам чалавек піша твор, які – калі вытрымаеш і прачытаеш – хочыкі-няхочыкі перанясце цябе ў пачакальную смерці.

...У мяне быў дзядзька, капітан карабля. З дзяцінства я слухала ягоныя аповеды з далёкіх вандровак: пра айсбергі, штармы, кітоў і іншыя цуды. Некалькі гадоў таму дзядзька захварэў, і за два месяцы да смерці, калі ўжо дакладна ведаў, што памірае, пачаў званіць мне і расказваць фактычна тыя самыя гісторыі, але ў неймаверна скалечанай форме. Зніклі сюжэты, прыгожыя вобразы, матывы, кульмінацыі, дакладна вывераныя лірычныя адступленні. Усё гэта ператварылася ў дэструкцыю, змрочны хаос з раптоўнымі выбухамі, прабліскамі нейкіх сцэн і матываў, якія расцягнутыя ў бясконцасць і вядуць у нікуды. І цяпер пасля тузіну старонак страшэнна цяжкага тэксту В. Казько я раптам усваядала, што ведаю гэтую мову. Сутыкнуўшыся раз, я ні з чым не злытаеш. Звычайна чалавек – на шчасце – ставіць інстынктыўны бар'ер заглядання ў гэтую жахлівую паласу, і гэта цалкам здарова паводзіны, што паміраючых слухаюць, але не чуюць – бо, напэўна, не трэба туды зазіраць заўчасна. Нічога дзіўнага, што пра аповед «І нікога, хто ўбачыць мой страх» людзі пазбягаюць думаць, нават калі хваляць апошнія творы. Што, зрэшты,

В. Казько дакладна прадбачыў, мяркуючы з назвы аповеда...

Сёлета, першы раз у гісторыі «Прэміі Гедройца», журы не толькі галасавала, але шмат і шчыра размаўляла пра кнігі. У мяне ўпершыню ўзнікла ўражанне, што мы вырашалі, прыняўшы да ўвагі аргументацыю адзін аднаго. Гэта важна, бо публічныя дыскусіі часта тычацца аўтараў, працэдураў, цэнтраў сіл, піяру і г.д., а не самога тэксту кніжак, які ва ўсёй гэтай куламесе знікае. А кніга пачынаецца толькі тады, калі яе чытае чытач!

Два гады таму я падумала, што прэмія існуе галоўным чынам дзеля таго, каб людзі чыталі беларускую літаратуру, якая прытым цяжкадаступная, і таму на сайт трэба павесіць вялікія ўрыўкі з кніг-прэтэндэнтак. Я спраўдзіла беларускія законы аб аўтарскіх правах і папрасіла аўтараў даслаць фрагменты на 10 старонак плюс кароткія біяграфіі; паралельна прасіла ў выдаўцоў дазволу на публікацыю. Працы было шмат, але я ўпэўненая, што даступнасць тэксту і магчымасць спакойнага чытання найважнейшыя, бо тады кнігі гавораць самі за сябе. Вось, да прыкладу, нядаўна я даведалася, што ў Варшаўскім універсітэце студэнты атрымліваюць заданне прачытаць гэтыя фрагменты кніг, ацаніць па балах і абгрунтаваць свой выбар – і ім цікава, бо гэта і ёсць жывая літаратура ў стадыі нараджэння, першага вольнага кантакта з чытачом, пакуль яшчэ гісторыкі і крытыкі не

расставілі ўсё па сваіх месцах. Цяпер размяшчэннем урыўкаў на сайце займаецца аргкамітэт, які выстаўляе менш – толькі 6 кніг з шорт-ліста (Чаму? Можа, варта хаця б 12, лонг-ліст?); да таго ж кожны ўрывац нават карацейшы, на 2-5 старонак (Чаму?), і штогод пасля ўручэння прэміі тэксты выдаляюць; зноў жа – навошта? Гэта ж найлепшая рэклама і для чытачоў, і для замежных выдаўцоў. І пакінуць для чытання ўрыўкі кніг усіх папярэдніх гадоў нічога не каштуе!

У той жа час да рэцэнзій на афіцыйным сайце прэміі я стаўлюся скептычна. Лічу, што іх увогуле там не павінна быць, бо іх месца – у прэсе. І гэта незалежна ад таго, «пазітыўныя» яны ці «негатывыныя», бо гэта паняткі адносныя, ды, зрэшты, рэцэнзія часта больш гаворыць пра крытыку, чым пра кнігу. Сёлета чытачы, бачачы адну-адзіную знішчальную рэцэнзію на кнігу з шорт-ліста сярод рэшты ўхвальных і не ведаючы, што аргкамітэт, які ўкладае старонку, цалкам незалежны ад журы (мы не атрымліваем ніякай інфармацыі ні пра яго асабовы склад, ні пра ягоную працу), мог бы падумаць, што ў журы шызафрэнія. Пры гэтым, падкрэсліваю, я не маю ніякай прэтэнзіі да Марыі Мартысевіч – гэта яе законнае права меркаваць пра кнігу В. Казько так, як яна мяркуюе, і публікаваць там, дзе лічыць патрэбным, і я першая буду бараціцца за гэтае яе права. Віна ляжыць выключна на аргкамітэце, які, відавочна, не

разумее, што «Прэмія Гедройца» павінна служыць чэснай прамоцыі кнігі, а не гульням з белым і чорным піярам...

І яшчэ. Гадамі беларусы, якія прыязджаюць на Захад, пазіцыянуюць сваё пісьменніцтва як абсалютна новую з'яву, якая раптам паўстала пад канец 1990-х і з кожным годам расцвітае. Раней, натуральна, была «Песня пра зубра», Багдановіч і нават Быкаў (Захад яго памятае, таму і выпадае згадаць), а потым нічога, і раптам – мы, мы, мы! Я намагалася далікатна растлумачыць, што еўрапейцы не такія недарэкі, каб паверыць у літаратуру зніадкуль, і што вундэркінды, якія бачаць і чуюць толькі сябе, выглядаюць неадэкватна. Урэшце я адчула сябе няёмка і пачала перакладаць Уладзіміра Караткевіча, каб гэта набыло хоць нейкую цэласнасць. А потым, тры гады таму, пачала чытаць кнігі, падаваныя на «Прэмію Гедройца», і ўпершыню паехала ў Беларусь. І тады аказалася, што ўсё ў вас ёсць, увесь шырокі нармальны літаратурны працэс – толькі што ён замоўчваецца ў «экспартным варыянце».

Зразумейце мяне правільна: гэта не той выпадак, калі варта смела «скідваць дзядоў з парохода сучаснасці». Тады давалося б скідваць па-сапраўднаму – а дзяды ў вас моцныя, магло б і не атрымацца. Таму іх проста замоўчваюць. Нахабна замоўчваюць, як бы дзіўна гэта ні гучала. Вашыя вундэркінды здолелі прабіць дарогу праз Шэнген і паказаць сябе і толькі сябе – а гэта не працуе. Яны, натуральна, выбіваюць гранты, запрашэнні, і іх будуць запрашаць, бо выступаюць яны прафесійна і прыгожа, але асаблівай карысці беларускай літаратуры з таго няма. Самі хлопцы праходзяць – а вось іх кнігі ўжо не. І вось мяне бянтэжыць гэты разрыў у вашым літпрацэсе: тыя, хто ўмее пісаць, хто можа па-сапраўднаму паказаць у літаратуры проста вас, сённяшніх беларусаў – яны судзяць і пішуць ціхамірна ў кютэжку; а вундэркінды крычаць па ўсёй Еўропе, што апрача іх нікога няма. Ну няма дык няма, кажа Еўропа. І нічога не зменіцца, пакуль вы не пачнеце прапапоўваць не яркі пусты піяр, а сур'ёзную літаратуру. Якая ў вас ёсць.

Удумлівы даследчык літаратуры: Юльян Пшыркоў

Літаратуразнаўцы, што прыходзілі ў навуку на скрыжаванні трыццатых і саракавых гадоў, вызначаліся ўжо новымі поглядамі на літаратуру і літаратурны працэс.

Ю. Пшыркоў, 1940 г.

Яшчэ падпарадкоўваючыся гнятліваму дыктату, яны ўжо былі гатовыя выступіць супраць самых адыёзных ачарніцеляў беларускай літаратуры. Сярод гэтых пачынальнікаў быў і Юльян Пшыркоў.

Нарадзіўся ён 31 кастрычніка 1912 года ў вёсцы Кісцяні на Рагачоўшчыне, якая тады ўваходзіла ў Магілёўскую губерню. Як казаў сам навуковец, яму пашанцавала ў жыцці: вучыўся ў Сержаньскай школе, дзе ў той час быў настаўнікам М. Ц. Лынькоў. Кніг для чытання тады амаль не было, таму Міхась Ціханавіч пасля заняткаў па дзве гадзіны чытаў для сваіх выхаванцаў мастацкія творы.

Пасля заканчэння школы Ю. Пшыркоў паступіў на двухгадовыя педагогічныя курсы ў Рагачове, з 1930 года настаўнічаў, стаў студэнтам Ленінградскага ІФЛІ, які пазней быў рэарганізаваны ў філалагічны факультэт універсітэта горада на Няве, дыпломную працу пісаў па творчасці Якуба Коласа. І гэта стала яго жыццёвым захапленнем. Згадваў ён і пра тое, што летам таго ж года прыязджаў у Мінск, сустракаўся з Якубам Коласам, які зрабіў на яго надзвычайнае ўражанне глыбокім веданнем народнага жыцця.

Выпускнік універсітэта Ю. Пшыркова накіравалі на кафедру літаратуры Магілёўскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута. Неўзабаве малады выкладчык апублікаваў у часопісе «Полымя рэвалюцыі» артыкулы «Паэма Якуба Коласа «Новая зямля» і «Дарэвалюцыйныя паэмы Янкі Купалы». Тады гэта было новае слова пра творчасць народных песняроў, паколькі даследчык катэгарычна адпрэчваў вольгарызатарскія высновы пра нібыта дробнабуржуазны пафас іх твораў, паэтызацыю кулацтва ў «Новай зямлі». Наколькі дазваляў памер артыкула, Ю. Пшыркоў паказаў, што Колас паэтызуе працу селяніна.

У 1940 годзе Ю. Пшыркова прызвалі ў войска; ён ваяваў пад Ленінградом і Кенігсбергам, быў тройчы паранены. Быў звольнены ў запас у 1945 годзе.

Якуб Колас, тады віцэ-прэзідэнт АН БССР, прапанаваў М. Лынькову, дырэктару Інстытута мовы, літаратуры і мастацтва, залічыць Юльяна Сяргеевіча на працу навуковым супрацоўнікам, а ў 1954 годзе Пшыркоў быў прызначаны загадчыкам сектара дакастрычніцкай літаратуры і тэксталогіі.

Ю. Пшыркоў працаваў раўнацэнна як у абсягах вывучэння даўняй літаратуры, так і ў межах аналізу навішых беларускіх

твораў. Ужо ў 1946 годзе ён друкуе артыкулы «Янка Купала — рэдактар «Нашай Нівы», «Новыя паэмы Якуба Коласа», «Першы беларускі раман» і «Выдатны твор беларускай літаратуры».

Пры ўсёй вялікай увазе да праблем сучаснасці (падрыхтоўка матэрыялаў для сярэдняй і вышэйшай школы, напісанне падручнікаў і да т. п.) для даследчыка творчасць Я. Коласа была прыярытэтнай: ён змяшчаў артыкулы ў перыядычных выданнях, а ў 1951 годзе выдаў манаграфію «Якуб Колас: Жыццё і творчасць» — першае аб'ёмнае і для таго часу найбольш аб'ектыўнае ў Беларусі даследаванне паэзіі і прозы народнага песняра. Вядома, імкнучыся абараніць знакамітага творцу ад вольгарызатараў, даследчык часам перавялічваў рэвалюцыйную дзейнасць Якуба Коласа, але гэта вымагалася і тагачаснай сітуацыяй. Галоўнае было ў іншым. Аналізуючы вершы пачатку XX стагоддзя, Ю. Пшыркоў падкрэслівае, што «Колас паказвае ўзросшую грамадскую свядомасць і палітычную актыўнасць селяніна», які мог ужо змагацца за ўласны гонар, за чалавечыя правы. Пераканаўча гучала і агульная выснова пра творчасць Я. Коласа таго перыяду, дзе сцвярджалася, што яна «народная па сваёй сутнасці і зместу», што «вершы і апавяданні Якуба Коласа разглядаемага перыяду заключаюць у сабе пачаткі ўсіх тых паэтычных якасцей, якія развіваліся ў яго пазнейшых творах».

У пяцідзясятых гады перад беларускай літаратурнай навукай стаяла аграмадная праблема: урэшце даць абагульняльнае ўяўленне пра шляхі беларускай літаратуры на працягу стагоддзяў, той не здзейсненай праграмы, якая намячалася ў 20-я — 30-я гады. Новы час дазваляў нешта перагледзець, унесці новыя аспекты ў ацэнку твораў мінулага. Такім падвядзеннем шматгадовых даследаванняў стала калектыўная манаграфія «Очерки истории белорусской советской литературы» (Масква, 1954). Ужо год выдання наводзіць на думку, што ўсе артыкулы першай сціслай гісторыі беларускай літаратуры рыхтаваліся яшчэ ў змрочныя часы таталітарызму, таму і многія высновы сёння не прымаюцца. Але было зроблена галоўнае: урэшце рэшт прабіта сцяна маўчання пра многія дасягненні беларускай літаратуры. Ю. Пшыркову належаць у манаграфіі абагульняльныя артыкулы «Літаратура перыяду грамадзянскай вайны», «Літаратура перыяду аднаўлення народнай гаспадаркі і сацыялістычнай індустрыялізацыі (1921–1929 гг)», «Міхась Лынькоў». Прыняў удзел Ю. Пшыркоў і ў выданні «Нарысаў па гісторыі беларускай літаратуры» (1956), дзе да ранейшых яго даследаванняў прыбавіўся артыкул «Якуб Колас». М. Мушынскі адзначаў, што ў гэтым выданні аўтары ўлічылі пралікі папярэдняга, але, насамрэч, перагляду пазіцыі не было. Проста павыкідвалі спасылкі на працы «правадыра пралетарыату свету»...

У 1960 годзе Ю. Пшыркоў выдаў фундаментальнае даследаванне «Беларуская савецкая проза (20-я — пачатак 30-х гадоў)», у якім раскрыў вытокі і станаўленне жанру аповесці і рамана ў беларускай прозе. Кожны раздзел новай манаграфіі прысвечаны канкрэтнай праблеме. Так, у першым раздзеле літаратуразнаўца разглядае асаблівасці апавяданняў пачатку XX стагоддзя, тады, вядома, дакастрычніцкіх. Ён адзначае, што большасць апавяданняў вырасла з фальклору, бо і сюжэты браліся з народных казак, легендаў і паданняў. Гэта даследчык заўважае ў творчасці Ядвігіна Ш., Ул. Галубка, Каруса Каганца і нават у некаторых ранніх апавяданнях Змітрака Бядулі. Іншы падыход бачыць у апавяданнях Якуба Коласа, калі аўтар нават у творах з анекдатычным пачаткам здолее дакладна выявіць псіхалогію чалавека («Недаступны», «Слабода», «Соцкі падвёў»), і разам з тым сцвярджае, што да пачатку дваццатых гадоў XX стагоддзя беларускія праякі набылі адпаведны вопыт, што адбылося не без уплыву суседніх літаратур, у першую чаргу ўкраінскай і рускай.

Справядліва Ю. Пшыркоў адзначае, што першыя спробы авалодаць вялікім праякічным жанрам беларускія пісьменнікі рабілі яшчэ ў дакастрычніцкі час (Ядвігін Ш, Цішка Гартны), але асноўныя пошукі ў гэтым жанры адбываюцца ў другой палове дваццатых гадоў, зноў жа намаганнімі Змітрака Бядулі, Якуба Коласа, Цішкі Гартнага, маладых пісьменнікаў Міхася Зарэцкага, Міхася Чарота, Кузьмы Чорнага і іншых. У прыватнасці, разглядаючы раман Цішкі Гартнага «Сокі цаліны», даследчык адзначае, што гэта не толькі першы буйны твор, але і першы твор, галоўным героем якога з'яўляецца рабочы-рэвалюцыянер, што для беларускай літаратуры пачатку 20-х гадоў было сапраўдным наватарствам». Прааналізаваўшы раман Ю. Пшыркоў прыходзіць да вываду, што пісьменніку найбольш удаюцца бытапісьльніцкія карціны, хоць часам гэта сцягвае яго да звычайнага натуралізму. У працэсе стварэння вобраза галоўнага героя як важака пралетарскай мас пісьменніка, на думку даследчыка, штучна ўзвышае свайго героя, гучныя заявы якога не пацвярджаюцца дзеяннямі, недастаткова распрацавана і мова твора. «Аднак, — адзначае літаратуразнаўца, — нельга і замоўчваць раман. <...> Хоць ідэі аўтара не знайшлі ўвасаблення ў яркіх мастацкіх вобразах, тым не менш у гісторыі станаўлення беларускай мастацкай прозы раман Ц. Гартнага павінен займаць значнае месца». Глыбока змястоўна прааналізаваны і раман Р. Мурашкі «Сын», раскрыты яго ідэйна мастацкая накіраванасць, ахарактарызаваны

шматлікія вобразы, адзначана, што «партрэты адмоўных герояў маляваліся ў груба натуралістычным плане. Партрэты станоўчых герояў пісаліся яркімі светлымі фарбамі». Істотна ўзбагаціў раманістыку, адзначае даследчык, Міхась Зарэцкі раманам «Сцежкі-дарожкі», адным з лепшых твораў дваццатых гадоў, у якім глыбока раскрыты драматызм падзей часу рэвалюцыі і грамадзянскай вайны. Майстэрства пісьменніка праявілася і ў сюжэтна-кампазіцыйнай будове твора, зладжанасці шматлікіх сюжэтных ліній. Адзначае літаратуразнаўца і поспехі маладога пісьменніка ў абмалёўцы характараў даволі густа населенага рамана. Акрэсліў таксама і той пакутлівы шлях да пазнання сапраўднай рэвалюцыйнай праўды, які прайшоў галоўны герой Васіль Лясніцкі. Гэта быў першы грунтоўны разгляд твора пасля яго вяртання з небыцця. Вядома, у пазнейшы час даследчыкі шмат у чым удакладнілі вызначэнні, паглыбілі мастацкі аналіз рамана.

Вялікім укладам у жанр рамана лічыў літаратуразнаўца «Зямлю» Кузьмы Чорнага, у якім убачыў выразныя коласаўскія традыцыі. Грунтоўна разгледжаны таксама і аповесці Я. Коласа «У палескай глушы» і «У глыбі Палесся», у якіх даследчык вызначыў яскравыя прыкметы рамана. Літаратуразнаўца падкрэслівае, што не ўсе з напісаных тады твораў мелі аднолькавую мастацкую вартасць, асабліва прыгодніцкія творы маладнякоўцаў, але важнай была спроба абжывання матэрыялу ў новай жанравай форме, нават няўдачы асобных пісьменнікаў мелі станоўчы вынік, бо на такіх памылках вучыліся ўсе разам. Праўда, і ў гэтых разважаннях навукоўцы яшчэ многа прарывалася ад ідэалагічных устаноў. Недадана ў Пшыркоў і першы раман Кузьмы Чорнага «Сястра», аповесць Міхася Зарэцкага «Голы звер», палічыўшы іх няўдачай пісьменнікаў. Але гэтыя асобныя накладкі ніколі не змяняюць значнасць праробленай даследчыкам работы. Вядома, многія творы выпалі з поля зроку даследчыка, бо да таго часу не былі рэабілітаваныя. У прыватнасці, Ю. Пшыркоў напісаў змястоўную прадмову да першага выдання рамана М. Гарэцкага «Віленскія камунары», у якой фрагментарна выклаў звесткі з жыцця і творчасці пісьменніка, раскрыў ролю пісьменніка ў станаўленні беларускай літаратуры пачатку XX стагоддзя, самабытнасць яго таленту, адзначаўшы, што «Максім Гарэцкі — пісьменнік арыгінальны і самабытны. Яго творам уласціва моцная прывязанасць да канкрэтных жыццёвых фактаў, але прыватны факт падаецца ў плане шырокага грамадскага асвятлення», а ў цэлым твор «значна пашырае і жанравы, і паэтычныя далёжыды беларускай мастацкай прозы».

Пачатак. Працяг на стар. 12 (4) »

Удумлівы даследчык літаратуры

« Працяг.
Пачатак на стар. 11 (3)

Вядома, літаратуразнавец заўсёды павінен трымаць руку на пульсе часу, уважліва ўглядацца ў праявы літаратурнага працэсу. Таму поруч з сваімі традыцыйнымі абавязкамі Ю. Пшыркоў цікавіўся ўсім, што адбывалася ў літаратурным жыцці нашай дзяржавы. Ён адгукаўся на кожную з'яву, якая ўзбагачала літаратурны працэс. Ён годна прадставіў чытачу гістарычную аповесць занядбанага беларускага пісьменніка Барыса Мікуліча, які пасля жорсткіх таталітарных пераследаванняў так і не адважыўся вярнуцца ў Беларусь. Да публікацыі ў «Польмі» гістарычнай аповесці Б. Мікуліча «Адвечнае» Ю. Пшыркоў змясціў грунтоўны артыкул «Гістарычная аповесць Барыса Мікуліча», у якім у сціслай форме змог паказаць усю складанасць успрымання гісторыі ў навішым часе, адзначыўшы майстэрства пісьменніка ў выцвяржэнні гістарычных рэалій.

З той жа зацікаўленасцю ён пісаў і пра дзіцячых пісьменнікаў, паколькі бачыў перспектыву грамадскага развіцця, дзе падростаючае пакаленне заўсёды павінна мець некалі рашаючае значэнне ў вырашэнні ўсіх грамадскіх вузлоў і непараўменняў. Ці не таму ён так зацікаўлена пісаў пра кнігу Вісарыёна Гарбука «Хто такая мы», што ў творчасці гэтага мужа чалавека захавалася бязмерна шчодрая душа? Аўтар нястомна вучыць сваіх маленькіх сяброў дабрыні, веры ў будучыню, спрадвечным каштоўнасцям чалавецтва. Пры гэтым, адзначае крытык, у апавяданнях В. Гарбука ёсць акрэсленасць пазіцыі, вера ў шчаслівую будучыню герояў, пра якіх ён піша. І ўсё гэта не дакучліва, без дыдактычных перабораў.

Як знаўца літаратурнага працэсу, адзначае Ю. Пшыркоў і вартасць навуковага, публіцыстычнага, літаратурна-крытычнага слова аўтарытэтных пісьменнікаў. Гэта яўна вынікае з яго рэцэнзіі на зборнік артыкулаў П. Глебкі «Паэзія барацьбы і перамогі». Ён вызначае жанравую прыналежнасць змешчанага ў зборніку: даклады на высокіх форумах, прадмовы да кніг літаратараў, з якімі некалі ішоў побач, рэцэнзіі на творы сваіх сучаснікаў. Крытык сцвярджае, што ў многіх выпадках слова П. Глебкі было вызначальным, уплывала на фарміраванне пасляваеннага пакалення літаратуразнаўцаў. Перш за ўсё гэта яго здольнасць расцяляць галоўныя аспекты ў даследаванні творчасці класікаў, што асабліва характэрна для артыкула «У мове Янкі Купалы», у якім засталіся актуальнымі абазначаныя ім праблемы. Жыццёвымі аказаліся і яго футуралагічныя высновы: па першых зборніках паэтаў мог вызначыць будучыню творцы, што заўважалася ў яго выказваннях пра А. Куляшова і П. Панчанку.

Літаратурная крытыка к гэтам часу сцвердзіла сябе як суверэнны паўнамоцны жанр, таму ў яе гісторыі, на думку Ю. Пшыркова, адметным бачыцца

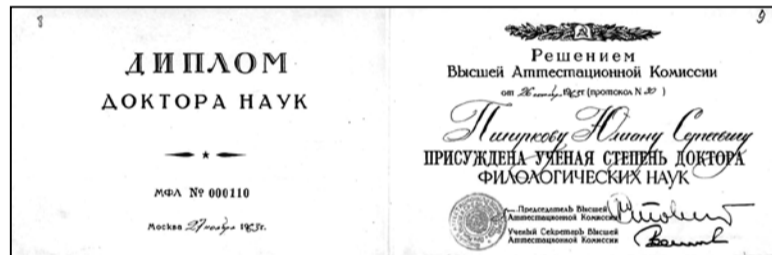
На Нарачы, 1960 г.

артыкул П. Глебкі «Мастацкая літаратура Заходняй Беларусі» (1945) як адзін з выключных па прадстаўленню найбольш значных постацяў тады мала вядомага мастацкага працэсу Заходняй Беларусі, таму доўгі час і быў «адзінай даведчай крыніцай». Зрэшты, ён адзначае яшчэ адну якасць П. Глебкі як даследчыка і чалавека: мужнасць прызнаваць свае памылкі, што выявілася ў артыкуле пра творчасць Уладзіміра Дубоўкі, пра якога негатыўна пісаў на пачатку трыцятых гадоў тады малады паэт П. Глебкі. Асоба У. Дубоўкі выклікала асаблівую зацікаўленасць літаратуразнаўцы. Ён сачыў за творчасцю выбітнага былога паэта-ўзвышаўца, які пасля рэабілітацыі аддаваў перавагу творчасці для дзяцей. Сведчанне гэтаму і яго (сумесна з Алегам Лойкам) рэцэнзія на кнігу апавяданняў-успамінаў «Пялёсткі», у якой, па сцверджанні аўтараў, пісьменнік згадвае людзей чуйных, спагадлівых, умеюць вылучыць у творы павучальны сэнс, што вельмі каштоўнае ў выхаваўчым аспекце. І гэта дасягненне многімі фактарамі, паколькі «ў мастацкім творы вельмі важна знайсці простую і адначасова надзвычай ёмістую форму, у якую можна было б умясціць глыбокі філасофскі змест» (Лойка А., Пшыркоў Ю. Быць чалавекам на зямлі // Польмя, 1974, № 7).

Пры ўсёй актыўнай крытычнай дзейнасці Ю. Пшыркоў пастаянна ў полі зроку трымае творчасць Якуба Коласа. Да 90-годдзя з дня нараджэння народнага паэта было прымеркавана выданне яго 14-томнага Збору твораў. Актыўны ўдзел у падрыхтоўцы яго прыняў Ю. Пшыркоў, ён жа напісаў уступны артыкул «Магутны талент», у якім паказаў вялікую ролю пісьменніка ў фарміраванні амаль усіх жанраў навішай беларускай літаратуры, разам з іншымі адраджэнцамі пачатку XX стагоддзя вывёў беларускую прыгожую пісьменнасць на сусветную арэну. А ў артыкуле «Сымон-музыка» і літаратурны працэс акрэсліў наступны абсягі вывучэння творчасці Я. Коласа, пазначыўшы, што ў гэтай паэме Я. Колас, па сутнасці, выклаў вялікую праграму развіцця нацыянальнага мастацтва, дзе былі і ўзоры вышэйшай версіфікацыі, майстэрства беларускай літаратуры, разам з іншымі адраджэнцамі пачатку XX стагоддзя вывёў беларускую прыгожую пісьменнасць на сусветную арэну. А ў артыкуле «Сымон-музыка» і літаратурны працэс акрэсліў наступны абсягі вывучэння творчасці Я. Коласа, пазначыўшы, што ў гэтай паэме Я. Колас, па сутнасці, выклаў вялікую праграму развіцця нацыянальнага мастацтва, дзе былі і ўзоры вышэйшай версіфікацыі, майстэрства беларускай літаратуры, разам з іншымі адраджэнцамі пачатку XX стагоддзя вывёў беларускую прыгожую пісьменнасць на сусветную арэну. А ў артыкуле «Сымон-музыка» і літаратурны працэс акрэсліў наступны абсягі вывучэння творчасці Я. Коласа, пазначыўшы, што ў гэтай паэме Я. Колас, па сутнасці, выклаў вялікую праграму развіцця нацыянальнага мастацтва, дзе былі і ўзоры вышэйшай версіфікацыі, майстэрства беларускай літаратуры, разам з іншымі адраджэнцамі пачатку XX стагоддзя вывёў беларускую прыгожую пісьменнасць на сусветную арэну.

агульны ўзровень беларускай крытыкі і літаратуразнаўства ў другой палове XX стагоддзя.

Відаць, тады і склаліся ў яго асноўныя абрысы манаграфіі «Эпас рэвалюцыі: паэмы Якуба Коласа «Новая зямля» і «Сымон-музыка», трылогія «На ростанях» (1975). У гэтым даследаванні літаратуразнаўца перагледзеў многія свае ранейшыя сцверджанні, удакладніў некаторыя тагачасныя ацэнкі, паколькі да той пары ўжо вый-

Ю. Пшыркоў, 1969 г.

шла многа цікавых даследаванняў па творчасці Якуба Коласа, у тым ліку значныя працы А. Лойкі, І. Навуменкі, М. Мушынскага. Даследчык зноў акцэнтуюе ўвагу на імкненні беларуса да свабоды і незалежнасці: у «Новай зямлі» праз магчымасць займаць уласную гаспадарку. «Героі паэмы марылі пра ўласную зямлю, таму што спрадвечу, шчодрата паліваючы яе потам, не былі яе гаспадарамі. Зямля і воля ў іх свядомасці спалучаліся ў адно цэлае: мець уласную зямлю — значыць быць вольным і незалежным».

Як бачым, істотна мяняецца ацэнка пошукаў героямі выйсця з таго становішча, у якім яны апынуліся, і меркавалі, што выбрацца з яго можна толькі праз уласную гаспадарку. Аднак і тут літаратуразнаўца робіць агаворку, што філасофскае разважанне пра зямлю як аснову айчыны належыць самому паэту, чым падкрэсліваецца ілюзорнасць пошукаў герояў знайсці свабоду менавіта такім шляхам. І гэта сведчанне таго, што тады яшчэ не наступіў час кардынальных змен у поглядзе на «Новую зямлю» і іншыя падобныя творы. Усё ж у новым даследаванні літаратуразнаўца істотна змяняе ракурс разгляду, больш аддае ўвагі яўна эстэтычным катэгорыям у вызначэнні сутнасці вялікага твора. Ю. Пшыркоў акцэнтуюе ўвагу на тым, што галоўны персанаж да канца застаецца верным абранаму шляху: «Міхал нават памірае як герой. Ніводнага слова скаргі, расчаравання не вырвалася з яго грудзей. У прадсмяротнай агоніі ён думае пра

Навуменкі, М. Лазарука. Многае прымае, з іншым палемізуе, а што-нішто і зусім адхіляе. У прыватнасці, пагаджаецца з выказванням М. Мушынскага, што ў «Песні аб званых» вызначаецца эстэтычная аснова твора, «яго філасофскі сэнс», як і ў легендзе пра сонечны промень выражана галоўная функцыя мастацтва — абуджэнне душы народа. Разглядаючы ўсю складаную структуру твора, Ю. Пшыркоў прыходзіць да вываду, што, паказваючы пакутны шлях самародка з народа да высокага майстэрства і агульнага прызнання, Я. Колас паказаў трагічную гісторыю народа ў шматвяковым існаванні. Даследчык раскрывае вялікую моватворчую працу паэта, прызнае беспадстаўнымі прыдумкі Максіма Лужаніна пра быццам бы раскаяне Я. Коласа за наватворы ў паэме.

Даследаванні вызначальнага характару не заставаліся незаўважнымі. На іх рэагавалі адразу, што выражалася ў шматлікіх рэцэнзіях. Не выключэннем стала і апошняя манаграфія Ю. Пшыркова. Пасля яе выхаду ў друку выступілі вядомыя літаратуразнаўцы і крытыкі С. Андрэюк, М. Ермаловіч, А. Рагуля, якія засведчылі вялікі дасягненні аўтара манаграфіі ў вывучэнні творчасці Я. Коласа, а разам з тым і звярталі ўвагу на неабходнасць паўторнага звароту да творчасці народнага пісьменніка, бо на гэта якраз і скіроўвае даследаванне Ю. Пшыркова. На апошнія асаблівую ўвагу звярнуў М. Ермаловіч. Паўтарыўшы некаторыя догмы свайго часу (прыныцы рэвалюцыйнасці, сацыяльнага процістаяння), М. Ермаловіч усё-такі вызначыў асноўную сутнасць манаграфіі ў тым, што яна «будзе плённа ўплываць на далейшае, яшчэ больш паглыбленае даследаванне вялікіх твораў беларускай літаратуры».

Пад навуковым кіраўніцтвам Ю. Пшыркова была падрыхтавана першая гісторыя беларускай дакастрычніцкай літаратуры ў 2-х тамах (1968–1969), «Гісторыя беларускай доктэрскай літаратуры» (1977). Ён падрыхтаваў шмат даследчыкаў мастацкай літаратуры, выкладчыкаў ВНУ — кандыдатаў і дактароў навук.

Увогуле, у 70-я гады Ю. Пшыркоў актыўна ўдзельнічаў у літаратурным працэсе, імкнуўся адгукнуцца на кожную значную падзею ў жыцці грамадства і краіны. Ён падрыхтаваў капітальную працу да стогадовага юбілею Я. Коласа «Летапісец свайго народа: жыццёвы і творчы шлях Якуба Коласа». Яна выйшла ў 1982 годзе, на жаль, ужо праз пэўны час пасля смерці аўтара, якая раптоўна наступіла 23 снежня 1980 года.

Юльян Сяргеевіч Пшыркоў быў, як творца, выразнікам свайго часу, а з ім закончыўся і вельмі важны этап беларускай літаратуразнаўства. Кардынальнае пераасэнсаванне мастацкіх здабыткаў, навуковых ацэнак адбывалася, на жаль, ужо без яго...

Яраслаў Клімуць
Артыкул друкуецца ў скароце

Крыж Богшы

Васіль МАКАРЭВІЧ

1
А хто падкажа,
Лондан ці Парыж?
Мажліва, тайну сам адкрыеш, Божа, —
Куды папаў, у рай ці пекла, крыж,
Які адштукаваў наш прадзед
Богша?

Стагоддзі
Прастаяў ён на віду.
Чуў песню жаўрука і скаргу кані.
Пакуль пад гул вайны, як у ваду,
А ці ў прадонне на вякі
Не кануў.

За годам год
Дарогаю прамой
Ляцелі ў вырай журавы на поўдзень.
А крыж мы пад зямлёй і пад вадой
Шукаем і — ніяк пакуль
Не знойдзем.

Хаця і маем
Вечнасць пражываю,
Змаглі вабыць ля пекла і ля рая.
Здаецца, крыж уголас кліча нас
І рукі нам насустрэч
Працірае.

З далёкіх тых,
Пасляваенных дзён,
Падзеі вывучаючы да кропкі,
Мы скрозь, як археолагі, вядзём
Па ўсёй Еўропе пошук
І раскопкі.

Не раз гадалі, —
Звонкі, як лядыш,
У небе, дзе дымок святальны віўся,
Красы нябачнай і чароўнай крыж —
Адкуль і як над Полацкам
З'явіўся?

2
Чаго дзівіцца?!
Над Дзвіной ракой,
Дзе ліўні і дажджы давалі чосу,
Сабралася сто сорака саракоў
Майстроў — і муляроў,
І камнячосаў.

Для шчыруноў
Занятка кожны люб.
А возьмецца абраных цэлы тузін
І ўмомант ён сагне ля пожні дуб,
А трэба будзе — ствол завяжа
Ў вузел.

Світаннем,
Без прымусу і прынук,
Натруджаных і адначасна кемных,
Сто сорака саракоў умелых рук
За тапары ўзяліся
І за кельмы.

Цераз лясы,
Над ссохлай дзеразой,
Што мох перапляла, нібы пярыну,
Сто сорака саракоў ішлі вазоў
І везлі як больш куды
Курыных.

Глядзеў дубняк
Са смольным сасняком,
Як полацкую, з сівізнаю, гліну
Умела перамешвалі з жаўткам,
Каб вырабіць трывушчыя
Цагліны.

Не знаючы
Інтрыг і хітрых звад, —
У гурце нават часам кашавары

Цагліны клалі пільна рад у рад,

І, нібы дратвай, між сабой
Сшывалі.

На дыбачкі
Ўставала Белавеж
Ды цікавала пільна і украдкай, —
Таранам бі, а толькі ці прабеш
Сцяну такую візантыйскай
Кладкі!

3
Са скразняком
Аціхлі спрэс вятры
І воблакі прылеглі, нібы сфінксы,
Калі узнеслі да нябёс майстры
На берагах Дзвіны сабор
Сафіійскі.

І ля надрэчных
Пакручастых стром
У цесляў меўся клопат наастачу —
Знайсі такога майстра ад майстроў,
Каб крыж не крыж, а дзіва
Адмастачыў!

Ці знае хто,
Як на крыжах дарог,
Абвітых траў пярэстымі шаўкамі,
Шукалі майстра, валячыся з ног,
Пакуль урэшце рэшт
Не адшукалі.

Быў у лапцях,
Але не ў лахманах,
З памоўкамі, як стрэламі калчана,
Рамеснік гарадскі, а ці манах,
Магчыма, нават родам
Палачанін!

Хаця былое
Парасло быллём
Дый узялося чэрстваю аблогай, —
Больш у абліччы і ў вачах было
Ад чмута-ведзьмака,
Чым ад святога.

Нішто дагэтуль
Не ўсплыло нябось,

І святары лічыць да сёння рады,
Што быў ён, пасланец і сын нябёс,
А не з тутэйшай шайкі
Канакрадаў.

Зацілены
З усіх бакоў, як струк,
Слібіваецца мог часам па латыні.
А што да ўмення і, канечне, рук,
То рукі меў ён проста
Залатыя!

Хаця ніхто
Не аб'яўляў аўрал,
Не падаваў уладны голас з неба, —
Ды зналі, што дыхтоўны матэр'ял
Для крыжа са святога дрэва
Трэба.

Хто сэрцам смел,
На рукі дуж і ўмел, —
Як майстру і шчасліваму абранцу,
Не меней, чым за трыдзець зямель
Па дрэва давадзецца
Дабірацца.

Схаваўшы
Ад спякоты ў гойны цень
Грыбы — грузды, лісічкі і апенькі, —
Расце яно там дзесьці з дня на дзень
Пад божавым прыглядам
І апекай.

Наводдалек
Ад тлумных гарадоў,
Патлатых субтрапічных ясакараў,
Патрэбна мець сто сорака верблюдоў,
Каб выбрацца з нямых пяскаў
Сахары.
Ды, як на трон
Ці на святы прастол,
Абсыпаны ўвесь зорамі, як жвірам,
Дзвіна прынесла кіпарысны ствол,
Што воды іярданскія
Жывілі.

І ў кроплях
Перадранішняй расы,
Сякеру ашчапёршы ў далонях,
З яго адмераў майстар два брусы,

Са стрыжнем і слаістай
Абалонню.

А следам
Перуны, як шчыруны,
На дол сышоўшы з місіяй пачэснай,
Давай прамей, напэўна, ад струны
Часаць іх ды з усіх бакоў
Ачэсваць!

Хіснецца ўбок
Вясновы вербалоз, —
І, быцам для касы дзявочай стужка,
Ускінецца ажно пад Зорны Воз
Ды і закруціцца спіраллю
Стружка.

А майстар?
Ён, здаецца, баляваў,
Хаця і не хваліўся перад людам.
Хто ведае, чым крыж ён габляваў, —
Чужым фуганкам ці тутэйшым
Склюдам?

Звычайны крыж,
Што ледзьве-ледзь ліпіць,
З якім не пойдзеш і ў святую Меку,
З дзвюх палак можа на хаду зляпіць
Не толькі дзіце, нават
І няўмека.

А крыж святы,
Каб войкнуў Казяроз
І прыпыніла бег Дзвіна і Прыпяць,
Патрэбна шчодро з макаўкі да ног
Брыльянтамі ды серабром
Абсыпаць.

Граніць разіцом —
Не соты падразаць,
Хаця і будзеш ты найпершы дока.
А ў сховішчах якіх алмазы ўзяць?
Ці апароць у незямных
Кладаўках?

Каб адмаліць
Да кроплі ўсе грахі, —
Нібыта з пекла душнага ці лазні,
З майстэрні ўласнай, потны і глухі,
Паўгода, пэўна, майстар
Не вылазіў.
А досвіткам,
Як смольны бор куваў,
І ў небе месік дрых, нібы начлежнік, —
Урэшце, майстар крыж адштукаваў,
Сагробшы з радуг жэмчуг,
Як грабежнік.

Ніхто супроць
Не скажа век вяком —
Што Богшы крыж, нібыта сын захмар'я,
Быў самым блізкім, родным двайніком
Таго, што ззяў над вечным
Запалар'ем.

Прымоўклі дзесь
Грамоў глухіх гурты,
Здалёк глядзелі хмаркі трапяткія,
Як пахаджалі ў мітрах, што браты,
Пакліканья Ноўгарад
І Кіеў.

Палалі свечкі
Мо даўжэй ад вуд,
Кастрышчамі займаліся лампады.
І слаўся, нібы лес пад ветрам, люд,
То на калені перад крыжам
Падаў.

Скідаючы
Каменных ведзьмакоў,
Харугвы распрасцёршы залатыя,
Крыж хросным ходам ад усіх бакоў
Вадай святой свянчала
Візантыя.

Аж сыпанула
Ўверх сям'я стрыжоў,
Ледзь не палеглі навакол таполі,
Калі ён, крыж, на купал узышоў
Няспешнай ды упэўненай
Ступою.

І, ў пазалоце
Ўстаўшы навырост,
Над краем і крынічным, і азёрным
Глядзеў наўкруг сябе на сотні вёрст

Нібыта з вышкі вяртавой,
Дазорны.

Турнуўшы ўбок
Звяз-злыдняў чараду
І пераксіўшы роднае ваколле,
Ён, гледзечы на тлумную Арду,
Дакляраваў ёй поле
Кулікова.

А хан Батый,
Што сцены ўмеў прабіць,
І з коннікай глынуць паўазярыны, —
Не мог нічога з крыжам парабіць,
На дол пясчаны ні зваліць,
Ні зрынуць!

І чмут расійскі
Ў дзіўным парыку
І, д'ябальскае выкрайкі, батфортах,
Не ўзняў на крыж драпежную руку,
Хаця і побач чуў цкаванне
Хорта.
Чым дзень зырчэў,
Тым крыж палаў ярчэй,
Як і лямеш, што ворыва зглыдала.
І колькі скапных ды скупых вачэй
На крыж святы зацята
Паглядала!

Як з круглай
Перакуленай дзяжы,
З прытоенай пшачотай і ласкавай,
Крыж мылі малітоўныя дажджы
І ліўні днём і ноччу
Паласкалі.

Не крыўдзілі
З шаптухай ведуна,
Што з кужалю даўгую нітку прала.
Дзе кут пачэсны меўся, — аддаўна

Сядзела Магдэбурскае там
Права.

Праз землі,
Цераз стромкія вякі,
Не помнячы ні пошасці, ні ліха,
Часцей і папа Рымскі з-пад рукі
Глядзеў на крыж, забыўшыся
На пыху.

А крыж святы,
Пазваўшы вадалей,
Пакуль хапала дзёрзкасці і духу,
Ад Полацка турыў, як падалей
То сухавей з пажарам,
То засуху.

Ды праз туман,
Нібыта глей, густы,
І хітрыкаў цянёты, што абрыдлі,
Наводзіў спешна наўпрасцяк масты
Да Лондана, Парыжа
І Мадрыда.

Цераз завей
Смугу ды мітульгу,
Драпежных міжусобиц калатнечу
Глядзела княства, каб нага ў нагу
З Еўропай паспяшаць
З Сярэднявечча.

Выходзілі
Стагоддзі з берагоў
І не пыталі — згода ці не згода? —
А рыхтавалі, бы капкан, прыгон,
Як і сусед наш даўняшні,
З усхода.

4
Чаўбохне дождж,
Бы выбухне салют,

Грукоча ў кірзачах-грамах і ззянні.
Калі жыццё і час пайшлі на скрут,
То крыж не да новага
Дызайна.
Грымеў тратыль
Ды грахкаў аманал, —
Маглі вось так і горы нават змесці.
Ды толькі крыж ніяк пад крымінал
Дзялягі з хеўрай не маглі
Падвесці.

Адны і дня
Не пражывуць без звад,
Купаюцца у сварках, як у пельцы
А крыж святы ніхто не мог назваць
Ні грэшным насланнем,
Ні адшчапенцам.

Каму зручней
Суд правіць, ну каму,
Як не заезджай Марсельезе-гейшы?
Саслаць бы крыж наўпрост

на Калыму!

А для чаго? Для помачы
Тамтэйшым!

Быў толькі
Падуладны ён вякам,
Нібыта меў паднебнае падданства.
І не хацеў партыйным ведзьмакам
А хоць бы і на каліўца
Паддацца.

А час прыйшоў, —
Без лішніх эскапад
З нязнанай вышыні, нібыта зеўры,
Ён злез на дол, як дзіўны экспанат,
Каб адпачыць у цішыні
Музейнай.

Ды зыркні зор

З-пад неба не хапаў,
Хоць побач іх мільярды атадала.
А грывнуў гром вайны — і ён прапаў,
Як і байцы на фронце
Прападалі.

Як хочацца,
Каб крыж з усіх крыжоў,
Сярод асколкаў, друзгу і акравак
Праз пекла і агонь вайны прайшоў
І выбраўся на цішыні
Ускраек.

Ды што гадаць?
Мо, родны, адпалаў
І, стаўшы непрыкаяны, бяздомны,
З утылем трапіў дзесь на пераплаў
У вогненным мартэне
А ці домне.

Ці ўсё ж прайшоў
Праз смертны дым з дымоў,
І ў манаграмах рваных ран і драпін,
Як не ірваўся ў родны край, дамоў,
Але дасюль чамусьці
Не патрапіў.

І кожны знае,
Кожны з нас прывык
(Каго вось гэта справа не займала?) —
Гарыць у небе сённа крыж-двайнік, —

Ды нам красы ягонае
Замала!

Таму глядзім
З надзеяй на сабор, —
А можа, ўсе нягоды раптам змогшы,
Ён вымкне ў паднябессе, як багор,
Крыж залаты і непадкупны
Богшы?

Новы танец

Ігар КАНАНОВІЧ

Прасвятленне

Наканаванне нікому не сцеле кілімаў.
Ды прасвятленнем
спыняецца веразліццё:
Здрадзіць дзяржава, але ніколі —
Радзіма;
Здраджваюць людзі, але ніколі —
Жыццё.

Зваршэнне адной размовы

Не вабіць эдэм на чужыне.
Не ўсё, што тут робяць, — «адстой».
Мне цесна не ў ГЭТАЙ краіне —
Мне цесна ў краіне ТАКОЙ!

Якое свята?

Да нядаўняга выхаду зборніка
ўласных вершаў «Астэроід»

Якое свята, браце? Не грашы!..
Павер, паэцтва пахне не малінай...
Стаў зборнік вершаў помнікам душы —
Расцягнутай, загаджанай. Адзінай.

Шэдэўры выбягалі з-пад рукі?
Магчыма. Але цешыла не дужа...
БЯДОЙ напампаваныя радкі!
Які ж ты блізарукі, любы дружа!..

Паэтам быць —
штодзень глядзець за край.
Высокі боль —
капкан, прысуд суровы.
Зайздросны лёс? Ну, дурань, забірай!
Яшчэ і даплачу — насі здаровы!

Жоўты экспрэс

Мінулі і Верасень —
горад-спадарожнік Лета.
Наступны прыпынак —
у прадмесці Зімы.

Пажаданні на ноч

Дзень мінуў, да мітусні ахвочы.
Зсталася развітацца з ім.
Дзецям і старым — спакойнай ночы!
Ну, і добрай ночы — маладым!

«Супраць» і «за»

Планка настрою — на нізкай адзнацы.
З прыкрасцю спелай гляджу я назад:
«Супраць» даўно навучыўся змагацца —
Не навучыўся «за»...

Мой анестэзіёлаг

Снег глушыць енк пачуццяў голых,
І можна крыху мені маліцца:
Зіма, мой анестэзіёлаг,
Нарэшце заняла сталіцу...

Адна думка

Сярод разваг бяспекі і карысці
Раз-пораз думка ўспыхвае адна:
Штодзённасць — сон,
з якога страціў выйце;
Сон-акіян без берагоў і дна...

Мокры Буда

Спам розуму
зрэдку мільгае ў свядомасці,
а я ляжу
ў прысмужанай,
нагрэтай ванне —
слухаю,
як пругка і згодна
сыходзіць вада.

Мокры, распараны,
усцешаны Буда.

Прыступка

**В мой стары сад, ланфрен-ланфра,
Лети, моя голубка!
(З вядомай песні)**

Да выбухаў натхнення ты прыступка.
Табою Бог жыццё пасаладзіў.
І ўсё-ткі я паэт, мая галубка.
Мо лепшага — нармальнага — знайдзі?

Нашто табе нястача, меладрама
І гурт таленавітых недарэк?
Твой выбар ну ніяк не ўхваліць мама.
Яна кансерватыўны чалавек.

Хвіліны ішчасця будуць, верагодна.
Ды, верагодна, будзе і кашмар.
Я — цяжкая, няўдзячная прыгода:
Буян, ліхач, нядбайны гаспадар...

Зірні, я для цябе — да дна прыступка!
Крумкач крываваы з песняй салаўя!..
Маўчу-маўчу! Не плач, мая галубка!
Хадзі сюды, маленькая мая!..

Няёмкасць

Грубы,
запэцканы снег
знякавала
ўспыхнуў на сонцы:

пацалавала вясна.

Стаўка

Налятаючы сэрцам
на чарговы
востры злом рэчаіснасці,
цяпер усміхаюся:

«Дзякую, Ойча,
што ставіш ізноў
на Паэта!..»

Новы Танец

Так,

захапляйцеся
маім новым танцам!

Хоць ён —
не што іншае
як спроба не наступіць
на знаёмыя граблі,
раскіданыя там і тут.

Таму Што Вясна

Мой след
на забытым снезе,
як пэўныя словы
на сценах,
непрыстойны і смешны.

Таму што вясна.

Маякоўшчына-2

І навошта нараджацца,
скажыце,
Зорнымі прынцамі
ў зямной глушы?
Паміраем,
не навучыўшыся жыць
і
Адыходзім да Бога,
Яго страціўшы!..

На размінцы

Размінаўся,
і хруснула з болем
дзесьці
пад левай ключыцай.

Солі
ці лёд застарэлы
на сэрцы?

Я ёсць

Мне крыўда выела душу,
А потым перайшла на цела...
Што дзіўна, я ізноў пішу.
Што дзіўна, я жывы і цэлы.

Намоўленае перамог,
Паверыўшы ў будзённасць цуду.
На папалішчы ўспыхнуў Бог.
Я ёсць. І я, напэўна, буду...

Жыцця вяршыня і верша

Мікола МАРТЫНЮК

***

Жыцця ўсяго з Вялікадня да Тройцы,
А рэшта — пост... Далей — да плоці крок.
А я такі ўжо... (veni! vidi!) віцязь,
Што хто б... прыйшоў.
Пабачыў, перамог!..

Жыцця таго — тры прэсных крошкі
ў жмені,
А рэшта — соль... А болей — слёзы й кроў.
І зноў — бы тромб у (vidi! vici!) вене:
Пабачыў, перамог!.. Ды ці прыйшоў?

Так і жывем, пустэльнікамі сьдзем:
То радасці, то горкая журба...
Ці зразумееш гэты (vici! vici!) відзень:
Хто перамог, прыйшоў, а хто паба...

Ці ў гэтым сэнс? На смех усе ваганні...
Ты мусіш знішчыць іх бязмежны рай!..
Параза/перамога — хай не ганяць,
Ды я, на жаль, не Цэзар.
Юлій.
Гай.

***

А ночы зноўку пахлі львоўскім півам...
І вечны дыспут: пан — прафан — прапаў...
І месяц-зброднік помсліва й зласліва
Інтрыгу краў світанкавых актаў.

І вечны покліч: хто мы паміж зораў?..
Банальна ўсё, як снег сярод зімы...
Сапраўдныя мы з Богам, як у творах,
Хаця і ў вершах часам мы — не мы.

І прыйдзе ўсё: адплаты і вяртанні...
І прыйдзе ўсё, нібыта не было.
«Быць ці не быць?» —

бясконцыя пытанні —
Бы ўсё зямное, змяняцца на тло.

Адзідем мы, прыгожыя на дзіва.
Нам на слязу нікога не натхніць...
А ночы зноўку пахлі львоўскім півам,
Нібыта травы ў прадчуванні наваліні.

Зімовая містэрыя

Дзень крыкнуў птахам і ачам,
Скруціўся гадам.
Цяжарыў месяц на вачах
Над даляглядам.

Воўк надсадзіў жыцця працяг
Магільным сола.
Ноч серабрыла Млечны Шлях
І свет наўкола.

Чакаў ахвяру хіжы жах —
Без плоці голем.
Зіма стварала сагу саг
Завейным болем.

***

Перавіттыя дні
Перавясламі шляху,
На нябесным агні
Сонца спальвае плаху,
Што на розных прыблуд
Рыхтавалася дзецьмі,
Каб сусвету тут суд,
Нібы сутву даўмець нам.
Нібы плату за страх,
Як бясконцую трызну,
Ім паранены птах
Прыхіляе айчызну.
Перавіттыя дні
Перавясламі шляху,
На нябесным агні
Сонца спальвае плаху.

***

Па-над усім
паэт любіў
аўтографы
калекцыянаваць
Сабраў нямала
найбольш рэдкіх
Не спяшаўся адно
на аўтограф
да Бога

І да бога змяняюцца коды

Валадзімір ВАКУЛЕНКА

Іншае

Закісаюць жаданні, уночы прымаем мы роды.
Вунь і зорка зляцела — шмат вядома,
але за дзвярыма
Ўжо не просяць зайсці,
і да Бога змяняюцца коды,
Пыл на талент абсеў, а яму хоць бы што
— дзеля рыфмы...

Рыбы цішу дап'юць; хай у глеі, пакінуць
нам вершы.
Верыць трэба, а ноч прыбірае
у стужкі світанак;
Колькі ў Леце трухі — СМС у жыцці
стала першай,
Калі піша нам смерць пасля песень
п'яных і гулянак.

Супакойся: аўрал пачынаўся яшчэ
ў першым бунце.
Што іначай цяпер — не інакш як з таго,
што мінула.
Звербаваныя ўсе берагі на прыёмным
падпункце,
Без паэзіі ўжо ці трохі, ці цалкам паснулі.

Чарніла

Я сведка таго,
Што мой верасень розум згубіў пасярэдзіне,
Нічога не з'еўшы на ранак,
Не ўзгадаўшы застольнай малітвы...
Восень, ты ж — у жаху падзення.
Зіма пакулі што на варце,
Каб ахоўваць цябе.
Верасень-злодзей
У лецейка скраў квітненне —
Трохдзённым будзе свята
У Вінніцы.
А далей маразы.
Чарнілам паэты спісаныя.

Лігатура

Свет — літаратар.
Літары й мацюканне;
Алітэрацыя алкагольных узгадак.
На сподзе гадаў злосць языкоў —
Агонь у агонію кідае!
Як хочацца жыць і спакойна
Ў пакоі чорна-белых дзён...
У дні неставанне гадзін.
Адзін я, басанож, распануты, з вітрын
Дэвальвуюся манекенам, людам,
Грамадскімі лялькамі...
Назаўжды застаюся
П'яною памяццю, прымятаю мятаю,
Літрамі, матамі. Мы, літаратары, —
Для тых, каму выгадна,
Для тых, чый канвеер, —
Для нас мясарэзка!
Так хочацца з часосьці пачаць,
Не закрычаць, пячатку
На востраве ціхім
Садраць... Далей я абрыдзеў?
Далей я сябе аддаляю...

Плюшавыя людзі

Людзі плюшавыя
пілавіннем набітыя будняў

кожны другі з іх геній
кожны трэці — прарок
і я паміж іх
на шосце з рухомымі прусакамі
гандлюю бягамі падсвядомасці
пакідаю аўтографы лжэпраарочыя
бо як казаў Ягорка
я шчэ жывы
дык забі мяне любер
два ў кубе сонца
з плашчаныцы студні
часам вадаспадам
а часам і ледзяшом
што звісае з вігвама Аляскі
тое музыка-казка
моваю кобзы
нервамі кантрабаса
з балалайкавага гарэлкай
ды на лыжках Неа
лета топлесам сцэрвы
згары да долу кветкі
у што верыць
калі з большасці
сыпецца сточаны прах

Багі ажываюць намі

Аляна РУТА

***

Калі распінае болем,
Калі выцінае шокам,
Ты станеш чужым полем,
Ты станеш чужым вокам.

І стане табе цесна
Між подыхам, словам і крокам —
І гэта шлях твой дзейсны,
І ён — углыбкі спакою.

Калі адатнеш нервы,
Цябе не пачуе й камень —
Багі ўжо даўно памерлі.
Багі ажываюць намі.

Здалееш сваю гаВЕРлу —
Забудзеш, што джаляць раны.
І сцежка нікуды не зВЕРне
З жарствою,
з крывёю
рання.

***

А я ўцякла. Прыбегла, як на сполах
У ваш неміласэрна родны свет.
Прасіла цішы і сцен маўкліва-голых,
Крыху вадзіцы — змыць мой рабскі след.

Прасіла цемрадзі. Без люстраў і вакон,
Не бачыла каханае няволі.
Крыху вадзіцы й гострых верацён,
Як пакаранне, што забыла волі колер.

***

Расплюшчы вочы
Й не думай,
Што вечнасць ёсць сапраўды.
Яе прыдумалі адумысна,
Каб адцягнуць
Ад найцэласнейшага —
Ад імгнення
Цяперашняга.
Вечнасць —
Гэта калі ты маеш багата
Часу ні на што.
А імгненне —
Калі ты маеш дуж-жа
Мала часу
На ўсё.

***

А я сябе згубіла, запляла
У косы вусцішы, прыпраўленае сумам.
Вярнуся я, а як жа не прыйсці
Бязладдзем, цяжарам і холадам бяздумным.

Салёным прывідам, глыбокавокім цудам,
Запечанай кавалкамі спакусы.
Але не той, што тлее ўся ад болю,
А створанаю болем я вярнуся.

***

Гэта і ёсць пачатак паэзіі,
тое, што я не разумею гэтага свету.
Чорт з ёю, з двудушнасцю — я звякну.
Ды не, не звякну.
Я проста выхваляюся для блізіру.
Я не звякну, і гэта будзе
найгоршая мая нязвычка.

Бо
на адной дарозе
аднаго чалавека —
я бачу —
не змяшчаюцца іпастасі
рознапраўдзівыя.
Гэта і ёсць паэзія,
гэта яе кроў
(не рыфмаваць з любоў).
Сумленне суровае,
і здрада —
не лекі і не транквілізатар,
і не лад жыцця аднаго з абліччаў.
Тут не будзе рэха,
кліч не кліч.
Глеба
нейкая
глейкая.

Развітальнае

Захад сонца масты выпальвае:
Памаранчавы крык вады...
Між крыжамі і вострымі палямі
Па лязе развітанна прайдзі.

Паза-ўчора, у паза-вечнасці
Не было ні красы, ні хімер.
З паза-шчырасцю ў паза-вернасці
Ты заснуў. Ты забыў. І ты ўмер.

І адплага цябе шэпт рэальнасці.
І не будзеш ведаць мяне.
З паза-самасцю ў паза-існасці
Шкадаванне й журба міне.

Проста

развітаемся нас паклікалі
і не мае на свеце формул
каб памножыць боль ічасця звыклы
ў ічасці злосць перасохла горла

пасля шторму світанкі сівеюць
я сабе высцілаю шлях
не тваімі слядамі стыгматамі
пылам зорным, што на нагах

запісана ўсё і аздоблена
розум ў гульнях эрзацамі фраз
сэрца ёсць ды ўваход забаронены
і вяртацца дадому пара

файна ўсці і далёка і блізка
і не ўсці і не быць і не тут
да узору нямога прыгледзься
ічасце й неба проста жывуць

Пераклала з украінскай
Аксана Спрычан

Нямеччына: 9 мільярдаў еўра за кнігі

За апошні год у Нямеччыне выпушчана менш кніг і менш прададзена. Тым не менш, эксперты станам айчыннага кніжнага рынку амаль задаволеныя.

У Нямеччыне выйшла ў мінулым годзе каля 74 тысяч назваў кніг — менш, чым раней, а агульны абарот продажаў на нямецкім кніжным рынку скараціўся на 2,2%. Аднак гэты абарот па-ранейшаму складае вялікую суму: 9,32 мільярда еўра.

Галоўнай перадумовай скарачэння аб'ёмаў збыту з'яўляецца адсутнасць буйных бэстсэлераў, гаворыцца ў паведамленні Біржавага аб'яднання нямецкага кнігагандлю. Так, абарот з продажаў дзясці самых хадавых кніг у 2014 аказаўся на 20 адсоткаў меншым, чым у 2013 годзе. З той жа прычыны (адсутнасць выбітных у камерцыйным дачыненні бэстсэлераў) ужо другі год запар у Нямеччыне горш, чым раней, прадаецца мастацкая літаратура.

Тым не менш, раманы, навелы і белетрыстыка ў цэлым складаюць у Нямеччыне амаль трэць усіх выдадзеных кніг. Навукова-папулярная і даведная літаратура, а таксама даведнікі павялічылі свае долі ў аб'ёме абароту на кніжным рынку.

Па дадзеных Біржавага аб'яднання нямецкага кнігагандлю, кожная другая кніга

ў Нямеччыне паступае да пакупніка традыцыйна — праз прылавак кнігарні. Больш за тое, у канкурэнцыі з сеткавым гандлем у інтэрнэце кнігарні змаглі ўмацаваць свае пазіцыі. Абарот іх, праўда, нязначна знізіўся, склаўшы 4,58 мільярда еўра, але ўсё ж лёс традыцыйных кніжных крамаў у агульных аб'ёмах продажаў нашмат вышэй, чым у сеткавых (амаль 50 адсоткаў супраць 16,2). Кожная другая кніга ў Нямеччыне прадаецца ў кнігарні і толькі кожная сёмая — праз інтэрнэт. Прычым абарот анлайн-гандлю ўжо другі год запар скарачаецца.

Сярод чытачоў электронных кніг моладзі ва ўзросце ад 20 да 39 гадоў нават менш. Эксперты тлумачаць гэта тым, што электронныя выданні ў Нямеччыне не нашмат танней папяровых — па законе аб фіксаваным кошыце на кнігі. Між тым, цэны на электронныя кнігі ў Нямеччыне ўсё ж працягваюць падаць і, у сярэднім, ледзь перавысілі ў мінулым годзе 7 еўра.

Тым не менш, электронная кніга застаецца мала папулярнай: яе доля складае ў агульным аб'ёме продажаў крыху больш за 4 адсоткі. Але нават у ЗША, дзе рынак гаджэтаў-чытараў і электронных выданняў з'яўляецца нашмат больш распаўсюджаным, яны не перавышаюць 25 адсоткаў усяго абароту кніжнага гандлю. Гэта значыць, што гаварыць аб гібелі традыцыйных друкаваных кніг, як гэта робяць некаторыя каментатары, зусім не даводзіцца.

Перапахавалі аўтара «Дон Кіхота»

У Мадрыдзе праз 400 гадоў пасля смерці пахавалі астанкі Сервантэса.

Меркаваныя парэшткі іспанскага пісьменніка Мігеля дэ Сервантэса афіцыйна пахавалі ў Мадрыдзе. У царкве жаночага манастыра ордэна трынітарыяў прайшла цырымонія ўскладання вяноў да падножжа помніка, узведзенага на месцы, дзе будзе пакоіцца яго прах.

Пісьменніку таксама аддалі ваенныя ўшанаванні, паколькі ён служыў у іспанскай арміі. У цырымоніі прыняла ўдзел мэр Мадрыда Ана Ботэлья.

Шкілеты, якія маглі належаць Сервантэсу і яго жонцы Каталін дэ Салазар, археолагі выявілі ў сакавіку 2015 года ў тым жа манастыры. Першапачаткова месца пахавання Сервантэса было вядома, аднак пасля рэканструкцыі кляштара ў 1673 годзе яго магіла была страчана.

Пошукавыя работы вяліся каля года.

Хоць абодва шкілеты дрэнна захаваліся, некаторыя прыкметы (калецтвы, атрыманыя Сервантэсам на ваеннай службе; на момант смерці ў пісьменніка заставалася толькі шэсць зубоў) дазволілі навукоўцам заявіць, што яны выявілі менавіта парэшткі пісьменніка і яго жонкі.

Мігель дэ Сервантэс Сааведра, аўтар рамана «Мудрагелісты ідальга Дон Кіхот Ламанчаскі», аднаго з найважнейшых твораў еўрапейскай літаратуры, памёр у Мадрыдзе 22 красавіка 1616 года. У 2015-м святкуецца 400-годдзе публікацыі другой часткі «Дон Кіхота».

Аўдыёзапіс Стывена Кінга

Новы апавед Стывена Кінга «П'яныя феерверкі» можна будзе паслухаць.

Дзеля таго, каб пашырыць сваю чытацкую аўдыторыю, «кароль жахаў» С. Кінг перадаў права выпуску аўдыёзапісу свайго новага апавядання «П'яныя феерверкі» выдавецтву «Simon & Schuster Audio».

Апавяданне «П'яныя феерверкі» ўваходзіць у зборнік

«Кірмаш страшных сноў», які будзе апублікаваны ў лістападзе гэтага года.

Па сюжэце кнігі бесклапотны Олдэн МакКосланд пастаянна заняты распіццём алкагольных напояў. Ён атрымлівае асалоду ад жыцця і плануе парушыць закон, каб абысці ворага на конкурсе феерверкаў у штаце Мэн.

«Гэты апавед варта пачуць», — сказаў С. Кінг. Таксама пісьменніку вельмі цікава, наколькі будзе паспяховым фармат новай аўдыёкніжкі і ці можна будзе яго выкарыстоўваць у далейшых прамоцыях сваіх зборнікаў.

У «Кірмаш страшных сноў» уключаны яшчэ 19 навел. Урывак аднаго з апавяданняў, «Смерць», ужо друкаваўся ў «The New Yorker».

Кнігі Сэнт-Экзюперы б'юць рэкорды

Выдавецкі бум на кнігі знакамітага Антуана Сэнт-Экзюперы, які адзначаны на рынку многіх краінаў свету, мае цалкам зразумелае тлумачэнне.

З 1 студзеня гэтага года прыбыткам ад выданняў не трэба будзе ні з кім дзяліцца, паколькі, згодна з заканадаўствам, правы аўтара і яго спадчыннікаў на творы закончыліся ў пераважнай большасці краін, за выключэннем Францыі.

На радзіме вялікага пісьменніка гэты тэрмін закончыцца толькі на пачатку 2032 года, паколькі Экзюперы загінуў на баявым пасту, абараняючы сваю краіну, як і належыць ваеннаму лётчыку, у паветры, летам 1944 года. А на творы такіх літаратараў у Парыжы ёсць адпаведная папраўка ў закон. (Сэнт-Экзюперы не вярнуўся з разведвальнага палёту, пазней былі знойдзеныя часткі яго самалёта, якія цяпер размешчаны ў Музеі авіяцыі ў Ле Бурже).

У іншых жа краінах попыт на кнігі Экзюперы настолькі вялікі, што друкарні заваленыя толькі ў Турцыі пабачылі свет некалькі дзясяткаў выданняў самага знакамітага твора французскага лётчыка «Маленькі прынец».

Старонка падрыхтавана паводле матэрыялаў Gazeta.ua, [The Bookseller](http://TheBookseller.com), [The New York Times](http://TheNewYorkTimes.com), [The Guardian](http://TheGuardian.com), [Associated Press](http://AssociatedPress.com), vsiknygy.net, prostokniga.com.ua, novostiliteratury.ru і Newsru.ua.

«Українская книга года»

Ва Украіне ўручылі штогадовую прэмію прэзідэнта «Українская книга года».

Званне кнігі года ў намінацыі «За выдатныя дасягненні ў галіне мастацкай літаратуры» атрымала трылогія «Самотнасць прарока, або Добры Анёл Івана Франка: Раман-эсэ» Ляўко Рызніка. У намінацыі «За ўклад у развіццё ўкраізнаўства» прэмію атрымала выданне «Вуліцы старога Кіева» Вольгі Друг. У намінацыі «За садзейнічанне ў выхаванні падрастаючага пакалення» ўзнагарода дасталася кніжнаму выданню «З Божага саду. Расліны і жывёлы ў Святым пісанні» Андрэя Тапачэўскага.

Дзеці ў Даніі чытаюць

Нядаўняе даследаванне, праведзенае Цэнтрам дзіцячай літаратуры ва ўніверсітэце Орхус (Данія), паказала, што дзеці ўсё часцей выбіраюць кнігі для чытання ў вольны час.

Хоць прагляд тэлевізара і кампютарныя гульні таксама папулярныя, гэта не перашкаджае дзецям вылучаць шмат часу для чытання.

Апытаўшы амаль дзве тысячы школьнікаў, даследчыкі вызначылі, што ў 2014 годзе працэнт дзяцей-чытачоў ва ўзросце 9–12 гадоў склаў 61%, тады як у 2000 годзе гэты паказчык быў 56%.

Кіраўнік даследавання Сцін Рэйнхольд Хансэн перакананы, што павышэнне цікавасці да кніг сярод школьнікаў абумоўлена шэрагам дзяржаўных кампаній, праведзеных у дацкіх школах, напрыклад — «Стыль жыцця» або «Любоў да чытання». Таксама вядома, што па ўмовах школьнай праграмы дзеці мусяць штогод прачытаць адну кнігу на свой выбар. Так дзеці разумеюць, што кнігі — гэта задавальненне, а не ціск і прымус з боку настаўнікаў, бацькоў ці бібліятэкараў. Адпаведна павялічыўся і асартымент кніг у бібліятэках. Яшчэ адной прычынай кніжнай зацікаўленасці лічыцца павышэнне якасці самой выдавецкай прадукцыі і якасці тэкстаў.